

ՅՈՒԲԼԵԱՆՆԵՐ

JUBILES

ԼՈՒԴՎԻԿ ԴՈՒՐԵԱՆ (ԼՈՒՍԵՂԷՆ ԾԵՐՈՒՆԻ ՔՐԻՍՏՈՍՏՈՒՐԵԱՆ)

Ես Անիից սերված...

Հայ եմ արյամբ իմ անարատ:

Բիբերիս մեջ որպես տեսողություն
Եղել է սարը Արարատ:

Մի հարցազրույցի ժամանակ Լուդվիկ Դուրեանն ասել է. «Մերոնք անցի են: Քրիստոսատուր անունով եղել է մի վաճառական, որ գնացել է Նրուսադէմ եւ եղել է հոգեփոխ: Հագել է վեղար եւ գրադուել քարեգործութեամբ: Ենթադրում եմ, որ մա մեր մախնիմ է: Մերոնք գաղթել են Ղրիմ՝ իրենց հետ տանելով այդ ազգանունը: Ես 700 տարուայ անցի եմ»:

Լուդվիկ Դուրեանը ծնունդ է 1933ի Յունիսի 21ին Ռուսաստանի Ռոստովի մարզի Նոր Նախիջևանի Միասնիկեանի չրջանի Չալթր գիւղում: Չալթրի հայ բնակչութիւնը դեռեւս 700 տարի առաջ Անիից գաղթել էր Ղրիմ, հաստատուել այստեղ, հիմնել կաֆա քաղաքը, կառուցել տներ, եկեղեցիներ ու դպրոցներ: Բայց ռուս կայսրուհի Եկատերինայի հրամանով, իբր թէ թաթար-սելջուկներից փրկելու նպատակով Ղրիմից տեղահանում են հայերին, որ կարօտ էին միայն Անի վերադարձին: Ու նրանք նորից բռնում են գաղթի ճանապարհը՝ այս անգամ դէպի Ռուսաստանի Դոնի անծայրածիր տափաստաններ: Ռուս կայսրուհին լաւ գիտէր, որ միայն հայը կարող է տափաստանը Եդեմի վերածել: Ու անցի հայը, յաղթահարելով ռուսական ցուրտն ու զրկանքները, հոգում անթեղւած Անիի կարօտը, հիմնում է Նոր Նախիջևան քաղաքը՝ իր բազմաթիւ մերձակայ գիւղերով: Այդ հայկական գիւղերից մէկն էլ Դուրեանի ծննդավայր Չալթրն էր:

Լուդվիկ Դուրեանը Անիի հնագոյն երկու՝ Քրիստոսոտուրեան եւ Գունդերյան տոհմերի ժառանգորդն է: 1935ին Քրիստոսոտուրեանների ընտանիքն իրենց միակ զաւակի՝ Լուսեղէն Քրիստոսոտուրեանի հետ տեղափոխւում է Հայաստան եւ բնակութիւն հաստատում Կոտայքի չրջանի Շահաբ (այժմ՝ Մայակովսկի) գիւղում: Հայրը, լինելով գիւղմեխանիզացիայի գծով մաս-

նազէտ մեխանիկ, հայրենիք էր եկել հողը ծաղկեցնելու, պապերի բնաշխարհին ծառայելու...

Բանաստեղծի մանկութիւնն ու վաղ պատանեկութիւնն անցնում են Շահաբում: Իր յուշերում նա գրում է. «Հիացմունքից սիրտս փխում էր, երբ կանգնում էի ոսկետարածփի վրայ՝ նաւակի պէս սահող կամիւն, որ քաշում էիմ պոչաշարժ ու աշխոյժ եզմերը...»:

1940ի աշնանը Դուրեանը յաճախում է գիւղի վեցամեայ դպրոց. «Մայրս ինձ համար շատ գեղեցիկ շորեր կարեց, հայրս գնեց Այրքեմարան ու պայուսակ: Ինձ մայրս ձեռքիցս բռնած տաբալ դպրոց...»: Ծնողները, Մարթա տատը, ով ապրում էր նրանց հետ, ուշադրութեամբ հետեւում էին իրենց միակ զաւակի սովորած ու գրած ամէն մի տառին, հրճւում ամէն գծի համար, համբուրում ճակատը: Աւաղ ուրախութիւնը կարճ է տեւում... 1941ին սիրելի Սիրանոյշ մայրիկի առողջութիւնը խիստ վատանում է, եւ մի քանի ամիս յետոյ նա մահանում է, եւ եօթ տարեկանում որդին որբանում է... Տատը դառնում է ե'ւ տատ, ե'ւ մայր: Որոշ ժամանակ անց հայրն ամուսնանում է երկրորդ անգամ, եւ 1945ին Դուրեանը տատի հետ տեղափոխւում է Երեւան: Ապրում է նախ քեռու, յետոյ մօրաքրոջ տանը: Ուսումը շարունակում է Երեւանի թիւ 29 միջնակարգ դպրոցում: Դեռեւս Զ. դասարանում ձեւաւորւում են տղայի նախասիրութիւնները նկարչութեան, գրականութեան նկատմամբ: Նկարում էր բնութիւն, առարկաներ, մարդիկ, իսկ երբ մտնում էր անկողին, գլխում սկսւում էին խառնիխուռն մտքեր՝ կապուած հարազատ գիւղի, սիրելի մայրիկի, հօր հետ, ու այդ ամէնը միշտ լինում էր հանգաւոր ոտանաւորի պէս... Հէնց այդ շրջանում էլ կատարում է իր առաջին գրական քայլերը: «Պիոներ կանչ» թերթի խմբագրութիւնը տնից հեռու չէր: Նա ոտանաւորները խնամքով արտագրում էր առանձին տետրի մէջ ու տանում խմբագրութիւն:

Իր յուշերում Լուդվիկ Դուրեանը առանձնակի ջերմութեամբ է յիշում թերթի աշխատակից Ղարիբ Հայրապետեանին: Նրա խորհրդով սկսում է շատ կարդալ, յատկապէս՝ Տէրեան, որ համահունչ էր նրա ներաշխարհին ու կը նպաստէր նրա գրական ճաշակի եւ աշխարհայեացքի ձեւաւորմանը: Տէրեանը դառնում է նրա հոգու հարազատը...

Երբ առաջին բանաստեղծութիւնը տպագրւում է «Պիոներ կանչ»-ում, պատանին զարմանում է՝ տեսնելով, որ իր Քրիստոս-

տուրեան ազգանունը դարձել է Դուրեան: Յետագայում յիշում է, թէ ինչպէս, իր տարակուսանքը փարատելով, Ղ. Հայրապետեանն ասել էր. «Գրիստոստուրեանը շա՛տ երկար է, Դուրեանը հրաշալի է, թող դա էլ իմ կողմից լինի քեզ նուէր. բացի այդ, ես շա՛տ եմ սիրում Պետրոս Դուրեանին, ուզում եմ նրա նման քանաստեղծ դառնաս»:

Դպրոցական գարնանային արձակուրդի ժամանակ հօրը կարօտած որդին որոշում է գիւղ գնալ: Հայրն արդէն ուրիշ ընտանիք ունէ՛ր՝ կին, երեխաներ եւ թոքաբորբով հիւանդ էր: Որոշում է օգնել. մտնում է ցախատուն՝ փայտ կտտրելու, «մի անճռնի կոճղ» ջարդելիս վնասում է աջ աչքը, եւ նա զրկւում է աչքից: «Աչքիս հետ էլ իմ կեանքում շա՛տ բաներ խաւարեցին: Տաւոս մղկտում էր՝ ասելով՝ կարկուտը ծեծած տեղն է ծեծում...»:

Սակայն անասելի ծանր օրերը չեն ընկճում բանաստեղծին. նա շարունակում է կարդալ, սովորել ու ստեղծագործել: 1949ին Դուրեանն ընդունւում է Երեւանի Միջուրինի անուան գիւղատնտեսական տեխնիկում (ուսումնարան) միաժամանակ շարունակելով ստեղծագործել: Նրա բանաստեղծութիւններն օրեցօր յայտնի էին դառնում: Շատ յաճախ էր արդէն մամուլում տպագրւում: Ուսումնարանն աւարտելուց յետոյ գործուղւում է Նոյեմբերեանի չրջանի Ղալաչա գիւղի գինու գործարան: Մէկուկէս տարի այնտեղ աշխատելուց յետոյ տեղափոխւում է Նորագաւթի պետտնկարան: Այդ տնկարանում էր ծնւում հայոց արեւահամ բերքի ապագան: Այստեղ աշխատում է երկու տարի: Այնուհետեւ մեկնում է Կալինինոյի չրջան եւ աշխատանքի անցնում նորաբաց «Կոլտնտեսականի ձայն» թերթում: Կալինինոյի տարիները Դուրեանի լրագրողական աշխատանքի սկիզբն էին: «Կոլտնտեսականի ձայն» թերթից յետոյ նա երկար տարիներ աշխատում է «Երեկոյեան Երեւան» օրաթերթում որպէս լրագրող, յետագայում նաեւ՝ որպէս բաժնի վարիչ:

1957ին լույս է տեսնում Լուդվիկ Դուրեանի անդրանիկ՝ «Արշալոյսի երգեր» ժողովածուն: Մեծն վարպետ Աւետիք Խաչակեանը, ծանօթանալով Դուրեանի բանաստեղծութիւններին, շատ էր հաւանել ու գրականագէտ Սուրէն Աղաբաբեանին ասել. «Էս տղին քերէ՛ք մօտս տեսնեմ, հոգում աստուածային կայծ ունի, ազնիւ խմորից է շաղախուած»: Այդ հանդիպումը լինում է վարպետը շատ է ուրախանում, երբ իմանում է, որ Դուրեանը Անիից է ու նրան պատմում է, որ ինքն էլ է եղել Չալթրում Նոր Նախիջևեանում, Ռափայէլ Պատկանեանի, Միքայէլ Նալբան-

դեանի, Մարտիրոս Սարեանի ծննդավայրում: Այդ անմոռանալի օրը մեծ հետք է թողնում գրողի կեանքում: «Ես կեամֆիս ամենաբախտալուր օրուայ գմայլամֆուլ նայում էի նրան...»: Իսահակեանի միևս հիւրը՝ յայտնի լուսանկարիչ Խանդիկեանը, անմահացնում է վարպետի հետ երիտասարդ բանաստեղծի հանդիպումը՝ նրանց միասին լուսանկարելով: Այդ լուսանկարը Դուրեանի համար սուրբ մասունք էր ու միշտ դրուած էր նրա գրապահարանի վրայ:

1958ին Լուգվիկ Դուրեանն ամուսնանում է սիրելի կնոջ՝ Զեմմայի հետ: Նա էլ բանաստեղծի նման որը էր: Դառնում է նրա ամենահարազատ ընկերը, ուրախութիւնն ու տխրութիւնը կիսողը... Ունենում են երկու զաւակներ՝ Սիրանոյշը եւ Տիգրանը: Մէկը միևսի ետեւից լոյս են տեսնում քսանից ակելի բանաստեղծական ժողովածուները՝ «Երբ ծառերը ծաղկում են», «Արեւը բոլորինն է», «Ճամփորդ չեմ միայն», «Դառնամ փառաբան», «Եղեգան փող», «Արեգակն արդար», «Լեռները չեն խոնարհւում», «Մաշտոց», «Նա իջնում է արեւից», «Արեւագիրք», «Այծեմնիկ» եւ այլն:

Դուրեանի կեանքում վճռորոշ էր մեծ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակի հարազատ վերաբերմունքն ու մշտական հոգածութիւնը: Նրա խորհրդով 1971ին Դուրեանը մեկնում է Մոսկուայ, ընդունւում եւ յաջողութեամբ աւարտում է Գորկու անուան գրականութեան ինստիտուտը: Մոսկովեան տարիները շատ մեծ դեր են խաղում բանաստեղծի գրական-ստեղծագործական կեանքում, ինչպէս ինքն էր ասում. «բացուել էիմ իմ ուղեղի դռները, եւ այդ դռներով ներս էիմ մտնում շատ գրական գիտելիքներ»: Մոսկուայից վերադառնալուն պէս գործի է անցնում «Հայաստան» հրատարակչութիւնում որպէս գեղարուեստական գրականութեան խմբագրութեան ավագ խմբագիր, հետագայում՝ վարիչ: Նա դառնում է բազում գրքերի խմբագիր, ճանապարհ հարթում բազմաթիւ երիտասարդ գրողների անդրանիկ գրքերի համար...

Արեւի յաւերժաքնար բանաստեղծը կեանքից հեռանում է 2010ի Յուլիսի 9ին:

Մոսկուայում եւ Ռոստովում ռուսերէն լոյս են տեսնում նրա բանաստեղծութիւնների չորս ժողովածուներ: Լուգվիկ Դուրեանի բանաստեղծութիւնները թարգմանուել են նաեւ այլ լեզուներով եւ ընդգրկուել են «Ժամանակակից համաշխարհային գրականութիւն» մատենաշարում: Նա Յովհաննէս Թումանեանի, Աւետիք Իսահակեանի անուան մրցանակների դափնեկիր է, իսկ

2007ին Լուդվիկ Դուրեանի «Մեր տարիքն Արարատն է» գրքին «Թեֆէյեան մշակութային միութիւն»ը շնորհում է Վահան Թեքէյեանի անուան գրական մրցանակը: Լուդվիկ Դուրեանը շուրջ քառասուն գրքերի հեղինակ է: 2012ին՝ նրա մահից երկու տարի անց, դստեր՝ Սիրանոյշի ջանքերով լոյս է տեսնում բանաստեղծի «Այսփանը իմ կեանքից» յուշերի ժողովածուն, որ մի հետադարձ հայացք է նրա անցած բարդ ու լուսաւոր ճանապարհին:

Ինչպէս ասում են՝ բանաստեղծութիւնը երգ է, երգը՝ բանաստեղծութիւն: Լուդվիկ Դուրեանի խօսքերով գրուել են հարիւրաւոր երգեր: Երգեր, որոնք «երբեք չեն ծերանում»: Նրա մտերիմ բարեկամն էր մեծանուն կոմպոզիտոր Խաչատուր Աւետիսեանը: Նրանց բարեկամութիւնից են ծնուել՝ «Իմ եղեգն», «Ծաղկած բալենի», «Երեւանի ջուրը», «Կապոյտ թռչուն», «Հայոց հովիկ», «Կոունկներ», «Սիրոյ գիշեր», «Որտեղ գտնւմ քեզ», «Միայն քեզ համար», «Ո՛վ հայոց սարեր», «Այ սեւ աչերով աղջիկ», «Հովուի երգը» ու բազմաթիւ սիրուած երգեր, «Տաղեր սիրոյ, պանդխտութեան, Հայրենեաց» օրատորիան՝ նուիրուած Մեծ Եղեռնի զոհերի յիշատակին, «Վարդավառ» սուիտը, «Ողբը»՝ 1988ի երկրաշարժի զոհերի յիշատակին: Դուրեանի գրչին են պատկանում Ալեքսանդր Աճեմեանի՝ մեծ ժողովրդականութիւն վայելող «Մոռացում չկայ», «Դու սեւուկ մագով», «Արեւ աչով աղջիկ», «Ես այն չեմ», «Գարնան թւերով եկար», «Իմ հին ընկեր», «Եւ անունը քո սեր է» երգերը, Կոնստանտին Օրբելեանի՝ «Մեր սերը երբեք չի ծերանում», «Արեւիկ», «Գալիս ես» հանրայայտ երգերը, բազում երգեր՝ զրուած Առնո Բաբաջանեանի, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի, Ռոբերտ Ամիրխանեանի, Մելիք Մաւիսակալեանի ու էլի բազմաթիւ կոմպոզիտորների հետ: Դուրեանի բարեկամներն ու մտերիմները մինչ օրս էլ յիշում են, թէ նա ի՛նչ կարօտով էր երգում իր անեցի պապերից Ժառանգած 700ամեայ երգերը, ինչպէս, օրինակ՝ «Ասօր աղբիւր գնացի» անզուգական երգը:

Ու յոթ հարյուր տարի հետո, այդֆա՛ն հետո,

Որ գարմանք է հարկավ,

Բանաստեղծ եմ դառել ազգավայել

Ու պարծեցել եմ, որ

Հա՛յ եմ, հայ եմ, հայ եմ

Արյամք իմ անարատ,

Որ պահել եմ քիբերիս մեջ

Որպէս տեսողութիւն

Իմ սարը Արարատ...

ԶԱԼԹՐՆ ԻՄ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐ...

Քանդելով հին մի կծիկ,
 Գտնելով ծայրը թելի,
 Համփեփով վերահ'գ, վերահ'գ,
 Համփեփով ջինջ եթերի,
 Եկել եմ ու վար իջել
 Երկիրն այս անհուն խարտյաշ,
 Բայց կարոտն իմ թուխ ու ջերմ
 Փնտրում է թուխն այն հրաշք,
 Որ ավեր քնից թևել,
 Որ այստեղ, գոյությամբ հաշտ,
 Նորից է հարատևել...
 Զի՛ ձուլվել ծովին խարտյաշ,
 Զի՛ ձուլվել... և նա ինչպես
 Կակաչը ցորեն - արտում՝
 Նայում ու ժպտում է քեզ,
 Թեև սև ցավ կա սրտում:

27.07.1966թ.

Ռոստովի մարզ, գյուղ Զալթր

ԻՆՁ ԱՍԵՄ ՔԵԶ...

Ինչ ասեմ քեզ, Հայաստանում
Ամեն ճամփա վեր է տանում,
Բայց վեր տանող այդ ճամփե՛հով
Այդքան էլ հեշտ չեն ընթանում:

Ճամփա կա, որ թե՛լ է ոլոր,
Սողում է վեր՝ ձորում խոլոր:
Թե՛ որ հանկարծ դու սայթափես՝
Ահեղ գետը կտանի քեզ:

Ճամփա կա, որ՝ թե՛ վեր գնում,
Բայց հոգնում է, մի տեղ մնում:
Թե՛ չարքնացնես, թե՛ չգտնես
Ծայրը նրա՝
Մոլորվածի սարսափն ահեղ
Իսկույն կիջնի սրտիդ վրա:

Ճամփա կա, որ շա՛տ է վերձիգ.
Հարկավոր է պիրկ մաֆառում...
Դու չես հաղթի երբեք նրան,
Թե՛ չունենաս կամք ակնառու:

Ինչ ասեմ քեզ, Հայաստանում
Ամեն ճամփա վեր է տանում,
Սակայն ամե՛ն, ամե՛ն ճամփա՝
Շատ է ուզում
Մարտնչելով դու հասկանաս
Իր բնույթը և իր լեզուն:

6.06.1968թ.

ԱՅՍ ԺԱՄԱՆԱԿՆ ԻՄՆ Է

Այս ժամանակն ի՛մն է:
 Շնորհակալ եմ շատ, որ իմ նախնիները
 Ինձ համար այսպիսի Հայրենիք են հիմնել:
 Ինձ թողել են նրանք
 Պատմություններ դարամատյան,
 Ինձ թողել են արվեստախոս խմբեր տաճարների,
 Ինձ թողել են աստվածություն
 Բանաստեղծող հանճարների,
 Ինձ թողել են ճարտարաշեն շենքեր,
 Ինձ թողել են սուրբ պաշտամունք աղ ու հացի
 Եվ գոյության տարածություն արդարացի:
 Ինձ թողել են...

Եվ ինձանից հարուստ հիմա ֆչերը կան:
 Սակայն ինձ թողել են նաև
 Անսահման մեծ մի ցավ եղերական:
 Անսահման մեծ իմ աշխարհից
 Ինձ բաժին է ընկել մի լույս բեկոր:
 Զատագաւոված ու հափշտակված չարի ձեռքով -
 Ի՛մս, իմ երկի՛րս

Վայրագ բռնությամբ է սեփականված:
 Ես, որ արդարության
 Խոսքին եմ միշտ հակված,
 Ես, որ համարում եմ այս ժամանակն իմը -
 Ի՛մն եմ ուզում, ի՛մ պապերից խլվածն
 Ու ինձ ժառանգածը:
 Ինչպես իմն է իմ սար Արագածը,
 Այնպես իմն է իմ սրբասար Արարատը...
 Ինչպես իմն է իմ հոյաշեն Երևանը,
 Այնպես իմն է իմ հնամենտ Անի՛ն...

Անցնի հազար տարի թեկուզ,
 Իմ վանն ու Ակնը
 Ոչ մի դաժանությամբ ինձանից չեն հանի:
 Միևնույնն է՝ իմը լինելու է իմը,
 Ես ուզում եմ ի՛մը -
 Ամբողջ Հայաստանիս տանջազավթ մասերը...
 Մե՛ծ է, անսահման մե՛ծ
 Ինձ ժառանգած սերը:
 Այո՛, այս ժամանակն իմն է...
 Եվ այս ժամանակը
 Պիտի արդարացնի պարտավոր հույսերս:

27.09.1984թ.

ԻՆՁՔԱ՛Ն ՀԱՎԱՏԱՑԻՆՔ...

(Բանաստեղծություն՝ 1988ի ցույցերում արտասանված)

Ինչֆա՛ն հավատացիմ,
Որ կարող եմ արդեն տեր դառնալ մեր հույսին...
... ցավի առավել մեծ
Քար դրեցիմ սակայն մեր բազմատանջ ուսին:

Դո՛ւք չուզեցիք նորից,
Դո՛ւք չուզեցիք արդար մեր հավատը հաղթեր.
Ու թողեցիք նորից
Մեզ լիովին մենակ, մեզ լիովին անտեր:

Մենք ուզեցիմք մերը,
Մեր մոր սիրտն ուզեցիմք, որ կոչվում է Արցախ...
Մենք առանց մոր սրտի
Ի՞նչպես ապրենք արդյոք, ապրենք՝ այն էլ ազա՛տ...

Պաշտպանեցիք նորից
Անօրենին զավթող, անօրենին անգութ...
Մե՛զ մեղավոր դարձրիք -
Հորինելով վստահ հերյուրանքներ և սուտ:

Թողեցիք, որ նորից
Ազա՛տ կարողությամբ լրիվ մեզ խաբիսլեն,
Որ մեր եղած-չեղածը
Ոխի հեգնաժպիտ իրավունքով խլեն:

Վա՛յ մեզ, որ կարծեցիմք,
Թե փոխվել են արդեն ժամանակները չար,
Որ կհարգեն արդեն
Մեր իրավունքը և ձայնը բազմաչարչար:

Չէ՛, չի փոխվել ոչինչ...
Չկա արդարություն, չկա՛, և չի հաղթի...
Բախտի անիվը մեր
Պտտվում է նորից հակառակ մեր բախտին:

Ինչֆա՛ն հավատացիմ,
Որ կարող եմ արդեն տեր դառնալ մեր հույսին...
... Ցավի առավել մեծ
Քար դրեցիմ սակայն մեր բազմատանջ ուսին:

22.03.1988թ.

554-2013

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ ՈՒ ԵՐԿԻՐ

Այն պոետն եմ՝ հիմա ես իմ լրիվությամբ լիր առած,
Աստվածային ճշմարտության հաղորդումով գիր առած:

Պարզ է, պիտի լինեք ոհմ իմ նախնիություն փարագիր...
Ինչ փոխվում է, բայց չեն փոխվում նախատագիր ու երկիր:

Նույնն է սարը իմ Արարատ, ամպն է ձևով անցավոր...
Ես ամպ չեմ, որ լինեմ հանկարծ փոփոխական հանցավոր:

Ես Նախաստեղծ, թե չլինեմ ժայթփ-բողոքը իմ սրտի,
Արհամարհող մի վայրկյանում ազգս ինձնից կատի:

Ինձ չի ների բնությունը, թե բնույթը իմ խախտեմ...
Թե խախտեցի, կիտուվի, չեմ ունենա նման տեր:

Երբ երկիրս սարեղեն է՝ ուրեմն ես պիտի միշտ,
Սար պաշտողի ուժ ունենամ, որ իմ խելքը մաշեմ ճիշտ:

Թե տվել է Աստվածը ինձ տարածքը այս գորրնդեղ,
Որ համարվում է Հայրենիք, ծննդավայր կոչվող տեղ -

Ուրեմն ես պիտի փրկեմ, և ոչ թե նա ինձ փրկի...
Ով որ ունի մեծ սար՝ պիտի նրան ուժով իր գրկի:

Ով տալիս է երկնածավալ սարն ու աշխարհն օտարին,
Նա թույլ է և անազգասեր, աններդաշնակ իր դարին...
Երբ հասնում է պահը արդեն օտարների օգնության,
Ուրեմն արդեն ոչ թե ուժ եմք, այլ մեծ վկա հոգնության:

Այս բոլորը ճիշտ է լրիվ, բայց ե՞րբ եմ ես եղել տեր -
Ծնված օրից մինչև հիմա փրկություն եմ տենչում դեռ:

Ես Արարատ սար ունեցա՝ կորցրեցի, վա՛յ, ամոթ...
Ա՛խ, Աստված մոտ ես ո՞նց գնամ, և Աստված ո՞նց գա ինձ մոտ:

Իմ այս երգի սկիզբն ախր ունեք ուրիշ մի վիճակ...
Ինչո՞ւ ծնեց սիրտս նորից հին ցավերի անըջամբ:

Այն պոետն եմ սակայն ես իմ ճիշտ խոսությամբ լիր առած,
Աստվածային ճշմարտության հաղորդումով գիր առած...

Պարզ է, պիտի լինեք ոհմ իմ նախնիություն փարագիր...
Ինչ փոխվում է, բայց չեն փոխվում նախատագիր ու երկիր:

24.06.1994թ.
Դյուղ Շահաթ

ԵՎ ՀԱՐՑ, ԵՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

-Ի՞նչ է լինելու մեր ազգի վերջը...
 -Թե լինի վերջը՝
 Կլինի նաև աշխարհում վերջը բոլոր ազգերի:
 Հողագունդն անշուշտ գնդակ է մի մեծ...
 Եվ որտեղից էլ նա հանկարծ ծակվի -
 Կիջնի, կդառնա ծումոված ոչինչ:
 Զի՛ լինի աշխարհ
 Ու ոչ մի տեսակ ապրող ազգություն:
 Աստվածն համբերող հիմնել է միայն
 Հավասարության տարածքներ կենաց...
 Եվ Աստծո համար չկա աշխարհում
 Մեծ և փոքր ազգ:
 Զի՛ լինի աշխարհ
 Ու ոչ մի տեսակ ապրող ազգություն.
 Թե լինի հանկարծ մեր ազգի վերջը:
 ... վերջացնե՛նք վերջը:

29.09.1998թ.

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔԸ ԿՅԱՆՔԻՍ

Գրեցի ես ողիսականն իմ կյանքի,
 Թափառումիս պատմությունը ոտքամաշ,
 Ես գրեցի հայիս բախտը տարագիր,
 Զարմացած, թե ինչպես եղա այդքան հաշտ
 Տառապանքի ու կարոտի կրակում
 Եվ ապրելու ինչպես գտա ես ակունք:

Ես Անիից՝ չարի ձեռքով վտարված,
 Սակայն չեղա մի վայրկյան ես մուրացկան.
 Ինչքան էլ որ կեղեքառք, վթարված -
 Ինձ չտեսան մշտավիատ ու լացկան...
 Ուր էլ եղա՝ դրեցի հիմք կեցության,
 Վառ պահելով անունն ազգիս մեծության:

Ես Անիից հասա Ղրիմ, Ղրիմում,
 Իմ հայահոտ շեն ու դաշտով բազմացա,
 Վաճառական եղա անգամ ես հմուտ,

Դպիր-գրիչ՝ աստվածությանն համաձայն...
 Ես լսեցի հայ մանչուկի անուշ ձայն,
 Որի սրտում նույնպես Անին արթնացավ:

Բայց այդտեղ էլ չարի ձեռքը ինձ հասավ,
 Նորից դարձա ես անտուն, անապաստան,
 Նորից եղավ ինձ ապրելը երազանք...
 Փոփեց իմ դեմ մի ամայի տափաստան...
 Դոնի ափին, ուր որպես շունչ, որպես ձայն,
 Վրնջում էր միայն ֆամին սանձարձակ:

Ու ես այստեղ, սովորությամբ իմ համառ,
 Արարեցի ֆաղաֆն իմ Նոր Նախիջևան.
 Ցնդեց կարծես չարֆաշության մուծը մառ,
 Ես ունեցա վանք ու բարձր օթևան.
 Ու ապրեցի այստեղ էլ շա՛տ տարիներ...
 Իմ հացի մեջ խառնվածը բարին էր:

Սակայն հետո, շեկ ծովի մեջ ալեկոծ,
 Դարձա արդեն տաշվող-մաշվող թուխ կղզի...
 Բայց փառք՝ Աստծո՝ լցվեց կյանքս գալիքով՝
 Լուսապսակ իջավ կանչող երազիս:
 Ու կատարվեց արցունքամեջ տենչանքն իմ.
 Ես ութ հարյուր տարի հետո
 Վերադարձա հայրենիք...
 Թեև նորից հեռու մնաց իմ Անին,
 Թեև նորից նույնն էր, նույնը
 Անի՛ս, Անի՛ս, Անի՛ս գավթած վայրենիք:

Բայց խնդումս հուզաեռ էր, հուզավառ.
 Ձե՛ որ արդեն կանգնած էի իմ հողին,
 Ձե՛ որ գտավ իմ տառապանքը ավարտ -
 Ես օրհնեցի իմ արևն ինձ տվողին
 Եվ իմ երկրում, օ՛, սուրբ երկրում իմ,
 Ես գցեցի իմն համարվող նոր տան հիմք:

10.10.2002թ.

ՀԱՍԿԱՑԱ

Տուն շինեցի, Աստված փորեց հիմքը իմ տան.
Ինչքան փորեց՝ այնքան եղավ խորքը հիմքի,
Դրեց որմ՝ վերաշնորհ ձիրքով արդար...
Ինձ չհաղթեց վայրիությունն արհավիրքի:

Դաշուն իմ խոպան, առաջինը Աստված վարեց,
Կապեց մեջքիս գոգնոց, լցրեց ցորենի հունդ...
Շինեց Աստված իմ օջախն ու կրակ վառեց.
Եփեց կրակն հաց ու փուլեց կյանքի բուրմունք:

Շեմն իմ պահողն առաջինը եղավ Աստված.
Նա նվիրեց ինձ տուն ու տեղ, կենաց երգեր...
Կյանք էր՝ և սեր կարողությունը ինձ տված.
Ո՞վ կարող էր արդյոք նրա կամքը հերքել:

Ինչ որ պետք էր՝ նա կամեցավ, սակայն մի օր
վերադարձի պահանջն անհուն նրան հաղթեց...
Նա ներշնչվեց կապույտի մեջ երազախոր,
Իր ծննդյան տարածքների մամփով գաղթեց:

Ու երբ գնաց պահապանն իմ, Աստվածը իմ...
Հարձակվեցին տուն ու տեղս նվաճողներ.
Ես խնդրեցի, որ Աստված գա, փրկի չարից տվածը իր -
Իմ սեփականը հաստատող տարածքն հողե:

Ես խնդրեցի, բայց նա չեկավ... և թշնամուս
Տված ցավի անհուն խորքի մեջ հասկացա,
Որ երեկվա իմ արարումն աստվածամուտք
Սկիզբն էր շեն, ոչ թե նաև գալիք ընծա:

Տուն շինեցի, Աստված փորեց հիմքը իմ տան...
Բայց ինձ թողեց հնարքը տուն պաշտպանելու.
Ես հասկացա, թե ամեն ինչ ինձ ինքը տար -
Ոչինչ կարծես թե չէր մնա ինձ անելու:

Տուն ու տեղդ պահպանելու հնարքն, այո՛,
Ի՛նքդ պիտի արարեիր կուռ մաֆառմամբ,
Որ թշնամիդ, բո գոյությանն հեռվից նայող,
Ամենևին չդառնար ուժ քեզ կործանման:

Ու հասկացա... հասկանում եմ արդեն ես լավ՝
Ձեի այդքան դարուդարեր ոչնչանա,
Ձեի դառնա այդքա՛ն կորցրած, այդքա՛ն ջլատ,
Լինե՛ր թե իմ սիրո կողքին սուրն անխնա:

ԴԱՐՁԻՐ ԱՅՍԲԵՐԳ

Աստվածամերձ իմ Արարատ,
Դարձիր այսերգ...
Մեր փարեղեն ծովը
Շարժիր հսկայամեծ ու անհամբեր,
Ճգմիր արյունախում մեր թշնամուն:

Շարժվիր, շարժվիր արդարություն մեր մեծ,
Իմ մտածման փրկիչ հազարերորդ...
Ամեն մի հույս իմ ուղեղը փամեց...
Փա՛նֆ Աստըծո, հույսով եղա դեռ հորդ:

Ախ, երանի, իմ սար, դառնաս այսերգ -
Հանգիստ ու պաղ ճգմես
Դիվածառանգ չարքը այդ խիտ...
Ու ես տեսնեմ հետո
Ոնց ես դու քարճրանում ավելի վեր,
Իմ Արարատ, որպես փրկագոր խինդ:

05.05.2004թ.

ՕՐՆ ԱՅԴ ՄՈՏ Է

Հիմա հայրենիքն իմ ի՞նչ է -
Մի կտոր փար կպած հողագնդին...
Բայց պատմություն է մա
Մեծ ու ընտիր:

Այսֆանը շա՛տ է ճիշտ...
Նպատակս՝ բնավ
Վերադարձնելը չէ իմ ցավերի,
Սակայն ասեմ՝
Շուտով և շա՛տ շուտով,
Դժգոհ տիեզերքը
Երկիրն այս կավերի...

Եվ անպայման, իմ երբեմնի
Մեծ հայրենիքը զավթողն էլ
Կդառնա հրահոս գեհենի կեր:
Օրն այդ մոտ է, մոտ է.
Համարյա եկել է:

20.07.2004թ.

ԶԻ՝ ԵՐԵՎՈՒՄ ԶԱՐԻ ՎԵՐՋԸ

Ասում են՝ կա ավելացում...
 Միշտ լսելով այդ բառը ես՝
 Ուրախանում եմ թե մի քիչ,
 Բայց թախծում եմ ու շա՛տ թախծում:
 Նախ աշխարհից ներողություն...
 Մտածում է՝ նախ պոետն իր
 Ազգի մասին.
 Պոետի մեջ ի՞նչ կա՝
 Միայն ազգային սիրտ...
 Ի՞նչ է եղել այս աշխարհում.
 Թե եղել է ամեն ազգի ավելացում,
 Բայց իմ ազգի համար՝
 Միայն պակասացում...
 «Պակասություն» բառը ողբն է
 Հենց իմ ազգի:
 Զեմ ուզում ես հիշել նորից
 Ի՛նչ մեծ ազգ ենք եղել
 Եվ ի՛նչ Աստըծո երկիր...
 Սակայն արդեն քանի դար է
 Մենք ապրում ենք պակասություն:
 Եթե կուզեմ միշտ իմանալ՝
 Եվ ոչ մի ազգ չի ունեցել
 Մի այդպիսի հակասություն:
 Զեմ ուզում ես հիշել նորից,
 Թե ինչ մեծ ազգ ենք մենք եղել,
 ... Աստըծո՝ ի՛նչ դրախտ երկիր:
 Բայց ո՞վ էր, որ հրամայեց,
 Որ իմ ազգը,
 Ինչ որ մի ազգ, քոչվոր մի ազգ,
 Խենեշությանը մարդագայլի -
 Տուն ու տեղից՝ եղեռնահոգով գար ու զրկեր...
 Բացը դաժանը այդ օճընկեց -
 Ինձ գոյության իրավունքից
 Ոչ թե միայն գոյազրկեց,
 Այլ աշխարհի ամեն ազգի՝
 Իր կեղծությանը ստանալիկ, ամոթագուրկ,
 Աստըծո պարգև երկիրը իմ՝
 Որպես էթնիկ՝ իր սեփականը համարեց:

Եվ ազգերն ինչ, շատերն անխիղճ,
 Հանուն իրենց կարգ ու շահի,
 Կաշառատու քննաքարո
 Մեր ոսոխին դարձան ոչ միայն կարեկից,
 Այլև ընկեր...
 Յաթաղանով մեզ մորթողն ու տիրողները
 Առավելս դարձան պարարտ ու դարձան գեր:
 Եվ ի՛նչ, և ի՛նչ, թե օրենքով անխղճության
 Երկրիս գերողն ազգավայրագ դահին է թե,
 Բայց առավել են սոսկալի
 Դաժանագոր, զավթողագոր երկրների
 Արդարախեղդ գահերը տեր:
 Անամոթ են, ի՛նչ անամոթ...
 Օ՛, անամոթ պռոնիկն անգամ
 Այդքա՛ն լպիրշ անամոթ չէ:
 Թուրքը զավթեց երկիրս ու
 Ազգս կերավ,
 Բայց տիրակալ կոչվածները
 Այդ գեհեներն՝ շահախորհուրդ ընկեր են ջերմ...
 Եվ չլինեն ինչպես ընկեր,
 Երբ նրանք էլ՝ ազգ ուտելով են
 Դարձել գեր:
 Զի եղել և չի լինելու,
 Որ երբևէ՝ շունը շանը դավաճանի...
 Պռոնկությունն այսֆան զագիր
 Կարող է դեռ արդար մարդկանց
 Ուղեղների մեջ տեղ չունի:
 Է՛, ինչ ասեմ... չունի հայը,
 Բախտ էլ չունի մի մրջյունի:
 Ես պարտավոր -
 Մտածում եմ թե օրնիրուն ազգիս մասին,
 Այրվում թեկուզ մտածելով,
 Որ շատ ազգեր հոխանում են, ավելանում,
 Իսկ մենք չունենք ավելացում,
 Որ շարունակ, ավելացողը առավել
 Տառապանք է ընծայում և աղի արցունք.
 Նաև, նաև խաբողների ավելացում,
 Բոռ թուրքերի ավելացում,
 Որ դառնալով խորք ու տարածք
 Ծածկեն այն, ինչ որ եղել է,
 Եվ աշխարհին ամեն գնով հավատացնեն,
 Որ չեն զավթել երկիրը իմ,

Որ չի եղել դահնակացի՞նն ու եղեո՞նը:
Ո՞ւմ պետքն է, որ մեր եղածի, քիչ եղածի
Շատն սփյուռքն է...
Ու պստիկ մի հայրենիք:
Եվ չեն ուզում այդ մի պուճուրն էլ շենանա -
Կախաղանի սև-օճ օղակ այդ վայրենիք:
Ոչ ոք, ոչ ոք, ոչ մի օրենք
Ձի վեր կենում ու չի ասում,
Որ վերջապես ի՞նչ եք ուզում
Դուք հայ ազգից...
Մի՞թե չկա ոչ մեկիդ մեջ խղճի կաթիլ.
Էլ ինչպե՞ս եք համարվում դուք
Ազգամեծեր, օրենքների արդար պատիվ:
Հիմա եկել...
Քսանմեկերորդ դարի մեջ ենք չփոփոխվող,
Արդար ցամաք՝ պահանջների դարձյալ վե՛ճ ենք,
Մերը, ախ, մերը լինելու բողոքախոս վե՛ճ ենք, վե՛ճ ենք...
Մեզ միշտ խաբել ու խաբում են.
Երբևէ չի երևացել
Ու հիմա էլ չի երևում չարի վերջը:

13.08.2004թ.

ԿԱ ՄԵՐ ՀՈԳՈՒՄ

Կա մեր հոգում, կա մի երկիր
Դրախտագոր ու գերող,
Ծիրանահամ բույր ու բերքի
Ազգավայել պատկերով:

Կա մեր հոգում հավատ – գինու
Մեռածանո արքեցում,
Բարիքով լի արև-սինու
Շողահրվանք լիացում:

Կա մեր հոգում՝ լավաշաբաց
Արդարություն աստղագիր,
Եվ փրկության մեծ ճանապարհ –
Անտունների տարագիր:

Կա մեր հոգում շանթ – շառաչը
Վիշապաբաղ վահագնի,
Որ միշտ ցնդի վախն, հառաչը,
Որ լույսը սև չհագնի:

Կա մեր հոգում՝ հայահավաք,
Հայաստանված Մասիս սար,
Մեր կեցության բարձունքն ավագ
Աստվածությանն հավասար:

22.12.2005թ.

ԻՆՔՆ Է ՈՒՆԱՅՆ...

Նա՛ որ ասում է, թե
Ամեն ինչն է ունայն.
Ինքն է ունայն...
Որքան էլ դեռ
Իմաստուն ու խորիմաստ
Ճշմարտություն համարեն այն:

Ես ապշածս -
Ստեղծմամբ այս տիեզերքի՝
Մի կես վայրկյան անգամ
Երբևէ չեմ հերքի
Գոյությունը
Բազմազարմամբ այսօր...
Քանի Արևը կա, աստղերը կան,
Քանի կա շարժումը շրջապարզև -
Ես չեմ կարող Աստըծո
Արարչությունը չհարգել...
Ես չեմ կարող մահի
Եղելությամբ ասել անձնամիտում,
Թե ընդունայն է ամեն ինչ:
Ճիշտ է, կա, մահը կա,
Որով դառնում է
Շնչավորն հավերժանից:
Ճիշտ է, չարություններ միշտ կան -
Որքա՛ն ուզես, որքա՛ն,
Դժոխային տառապանքներ՝
Որքա՛ն ուզես, որքա՛ն.
Բայց կա՛ նաև՝ կա կյանք արևընծա,
Որ, անդժելով ամեն սարսափ,
Բերում է խնդություն, ժպիտ ու սեր,
Որ դահնության առաջ
Ծնում է հասկ շողանառագ,
Մահվան դիմաց դառնում
Ապրող, շարունակվող, երջանկություն
Ու ջանքություն
Զգողական պայծառ հավատների...
Հաղթանակով Աստըծո
Բազմատեսք ու անհատների:

Նա՛ որ ասում է թե
Ամեն ինչն է ունայն.
Ինքն է ունայն...
Որքան էլ դեռ
Իմաստուն ու խորիմաստ
Ճշմարտություն համարեն այն:

20.12.2006թ.

ԵՎ ՊԱՐՈՒՄ ԷԻՆ

Երեւ օր արդեն փրկել Շուշին ու,
 Կարծես դժոխքից փրկել մորն իրենց,
 Քե՞ք էին անում քաջերն հայկազուն,
 Եվ հաղթանակ էր
 Զենքի փոխարեն գորեղ որոտում
 Ու Շուշվա անտակ ձորով խորախոր
 էլ ոչ թե ողբ, այլ
 Խնդուքյան ձայնն էր հեղեղված հորդում...
 Երեւ օր էր, որ տղերքը զինվոր,
 Բերդ-քերդ տղերքը ուս-ուսի տված
 Պարում էին հաղթ, պարում քոչարի:
 Ու հեռացել էր, հավետ հեռացել
 Շունչն ու ստվերը նգովյալ չարի:
 Պարում էին հաղթ.
 Սակայն որտեղի՞ց... ես էլ չիմացա
 Որտեղից եկավ ու լցվեց իմ մեջ
 Մի հորդ ցանկութուն,
 Թե տղերքն այդ քաջ, փրկաւո ու քաջ,
 Ինչ պապերից ու ինչ տեղից էին
 Հառազած սերում:
 Ու պարում էին,
 Պարուրված փառքի ու արդարության
 Մայիսապարզն շողք ու լույսերում:
 Եվ պարզվե՛ց, պարզվե՛ց, որ կար, նաև կար,
 Տղերքի մեջ կար Վանի շառավիղ,
 Եվ ժառանգորդներ Սասնա ու Մուշի...
 Թեժավառվում էր սրտերում նրանց
 Հավերժաբորբոք վրեժը անմար
 Վրեժը ցասման փրկարար ուժի:
 Խմբերգում էին նրանք կայծակոտ,
 Որ արդեն Շուշին սկիզբն է գորեղ
 Հաղթանակների, պայքարների նոր,
 Որ կգա՛, կգա՛, շուտով կգա օր,
 Որ առավել գոռ կպարեն նրանք
 Իրենց պապերի ազատված երկրում,
 Որ ունեն արդեն Աստծո օրհնությամբ
 Փրկագոր զենքեր իրենց ձեռներում:
 Ու պարում էին, որոտում էին նրանք կայծակոտ
 Եվ Շուշվա անտակ ձորում խորախոր
 էլ ոչ թե ողբ, այլ,
 Խնդուքյան ձայնն էր հեղեղված հորդում...
 Արցախյան կապու՛յտ երկնքից ազա՛տ
 Արևն էր ժպտում,
 Ինչպես ժպտում է կարոտած մայրը
 Իր զինվոր որդուն, հաղթապանծ որդուն:

19.03.2007թ.

ԶԳՈՆՈՒԹՅԱՄԲ ՀԱՎԱՏԱՑԵՔ

Ո՛վ չտեսնող ազգեր, տեսե՛ք,
 Գոնե գերված Արարատով տեսե՛ք, տեսե՛ք,
 Աստեղնամոտ բարձրությունը մեզնից խլված
 Ու հասկացե՛ք գոնե մի քիչ,
 Թե ինչու է աշխարհով մեկ հայը ցրված,
 Թե ժպտում է, բայց ինչու է նրա սրտում
 Դաշույնի պես ցավը խրված:
 Մի՛, երբեք մի՛ հավատացե՛ք
 Խարողավարժ թուրքի խոսքին,
 Եղե՛ք, եղե՛ք ստուգախիղմ,
 Որ միամիտ կուլ չգնա՞, որ չսուզվե՞ք
 Հնարանով նշմարությունն այլափոխած,
 Վարպետորեն հավատացնող, վարպետորեն ստաբարո
 Խորության մեջ իրեն հատուկ ֆծնահոսքի:
 Հանուն շահի մի՛ թողե՛ք, որ
 Արդարություն բառը մեռնի...
 Մի՛ թողե՛ք, որ թուրքը, ընդմիշտ մեղփատարած,
 Դարձնի չեղյալ, մոռացություն՝ իր ոնրագործ -
 Եղելությունն հայ-եղեռնի
 Իր արարած եղեռնը նա ժխտում է թե,
 Ինչո՞ւ հապա՝ չարքով դարձրած բաժանարար,
 Մեր Արաֆսից, մայր Արաֆսից,
 Այն կողմ, ա՛յն կողմ
 Զավթած ամբողջ Հայաստանում,
 Աստվածատուր Հայաստանում,
 Զկա՛, չկա՛ գոնե մի հայ...
 Թե եղեռնը սուտ է իրավ՝ ինչո՞ւ չկա:
 Բայց զարմանե՛ք, որ կան գոնե հազարից մեկ՝
 Դեռ չեղծված, չթուրֆացված -
 Հազարադար մեր պատմությունն ընդարձակող -
 Տարածֆագոր անուններից հայավկա:

Ո՛վ միամիտ, կամ անտարբեր նաև՝ ազգեր,
 Ոչ խորամուխ. թե հավատա՞ք
 Բազմավարժ ու հազարաոն նպատակով կեղծող, եղծող
 Հարպկասուտ թուրքի խոսքին,
 Թե հավատա՞ք ու չփակե՛ք
 Զազրավարար ստի ճամփան,
 Հավատացե՛ք, որ կստեղծի թուրքը անշուշտ
 Ազգաջնջման նոր անապատ,
 Մխրմվելով Եվրոպա նա -

Նոր վարժությամբ կտարածի իր բնույթը դահճահնար:
 Հավատացե՛ք և ստիպե՛ք աշխարհաճայն,
 Որ դահճամեծն այդ սոսկալի, ահավորից էլ ահավոր -
 Թեկուզ այսֆա՛ն ուշացումով,
 Ընդունի իր մեղքն անպարտակ՝ եթե ոչ մեր,
 Գոնե Տիրոջ՝ Աստուծո առաջ:
 Հավատացե՛ք, զգանությա՛մբ հավատացե՛ք,
 Որ մի օր էլ
 Հայի բախտին չարժանանա և բախտը ձեր:

Սրտապահանջ իմ ցավախոսքը այսֆանով
 Կարող էի ես ավարտել,
 Բայց մի ուրիշ ոչ պակաս ցավ
 Իմ սրտում մեկեն արթնացավ,
 Ինձ անհամբեր հուզեց արդեն ուրիշ մի ողբ...
 Ուզում եմ ես նաև հիմա,
 Ժամանակի անցյալությունը պահպանած -
 Դուք ձեր արյան ձայնը լսե՛ք,
 Մտաբերե՛ք պատմությունը եղելությամբ ճշմարտախոս:
 Գիտեմ անշուշտ, նա կասի ձեզ
 Զորեղությամբ կասի հուշող.
 -Այս աշխարհը դեռ այնքան էլ
 Հին չէ ու ծեր, մի քանի դար առաջ էր դեռ,
 Որ այս՝ Թուրքիա կոչված տեղում
 Բյուզանդիան էր, որպես հզոր պետությունը
 Աշխարհասիրտ, երկրակենտրոն,
 Պետություն, որ մեզ նման, մե՛ր,
 Հիսուսագոր պաշտամունքով, տաճարներով տիրավայել -
 Երկնատարած փառքի հասավ,
 Պետություն, որ միասնացած կյանքությունն էր
 Հռոմի և Հունաստանի ճարտարամիտ...
 Ո՞ւր է, ո՞ւր է, ինչո՞ւ չկա այժմ, հիմի:
 Թե հարցնե՛ք ինքներդ ձեզ՝
 Կարճագանձվի ձեր մեջ անշուշտ
 Հեռու հեռվից ու խորհաճայն՝ ո՛ւր է, ո՛ւր է...
 Եվ կհառնի ձեր հարցնող հայացքի դեմ
 Մահաբերից դժոխածին այն ուրուրը,
 Որ աչքախն ցին էր նաև, ծվատող ցին,
 Այդ ցինն հետո կդառնա սև շանթի սլացք
 Ու կդառնա առաջնորդողն հեղեղաեղ հորդանների,
 Որ մեկտեղված, հավաք անվամբ, կոչվում էր թուրք:
 Ձե՛, չի՛ կարող, որ չլսե՛ք...

Ձեզ սարսափը կլսեցնի, կլսե՛ք դու՛ք
 Վայրիախուժ, հողմագալար մի աղաղակ,
 Եվ ամեն ինչ՝ սմբակակոխ,
 Սմբակածեժ, ձիախրիխնջ կավերակվի...
 Մահակայծակ յաթաղանով կմորթվի
 Մի պետություն, մի երկիր, որ գոյություն էր
 Իր հունախոս, մեծահամբավ,
 Ազնվարար ֆարտաբուքամբ,
 Աստվածաշունչ վարժ ու բարձր շրջատարած,
 Իմաստությամբ պատմախոսի,
 Աշխարհաշուրջ կարողությամբ ծովածավալ,
 Նաև ուժով՝ ասպետության ուշիմությունը գրավող.
 Հնոց փառքով և՛ բանավոր, և՛ գրավոր,
 Բայց այդ հողմը, թուրֆահողմը,
 Եկած անհուն չարախորհուրդ հեռուններից,
 Կոտորեց ու դարձրեց ոչինչ, մեզ նման, մե՛ր,
 Էթնիկ, էթնիկ արիագարմ, ազնվարյուն մի ժողովուրդ...
 Կոտորեց ու չհեռացավ,
 Նյութեց եղեռնը առաջին, երբևիցե չտեսնված,
 Քանզի աշխարհն իր գոյության ողջ ընթացքում
 Ազգաջնջման նման զարմանք դեռ չէ՛ր տեսած...
 Եվ աշխարհը տեսա՛վ, տեսա՛վ -
 Մի ժողովուրդ հիսուսապաշտ, շենագարմանք,
 Դարձավ մորթված, արյունի գետ
 Ու շրջակա ծովերն հոսեց:
 Տեսա՛վ, տեսա՛վ, թե Բյուզանդիո տեղում ինչպես
 Ոճրատարած թուրքը դարձավ տիրակալ ու
 Հունաց անտիկ ոճի տեղակ արդեն
 Թուրքերենը միայն խոսեց:
 Եվ ի՛նչ եղավ արդեն և ի՛նչ,
 Որ մորթելով՝ երկիր գավթած սովորածը -
 Հետզհետե գավթեց նաև երկիրը մեր,
 Արդեն վարժված մեզ էլ մորթեց
 Առավել իսկ իր դահնությամբ...
 Ու մենք դարձանք սոսկազարմանք երկրորդ եղեռն:
 Բայց ավելի մեծ զարմանքն այն է հիմա,
 Որ Բյուզանդիա ու Հայաստան
 Զավթածները հավատացնում են աշխարհին,
 Որ այդպիսի բան չի եղել,
 Որ չեն գավթել ազգավայել տերություններ,
 Որ էթնիկ են իրենք, էթնիկ,
 Որ Նոյի հետ Արարատի սուրբ գագաթից են իջել վար:

Ահա այսպես, զրպարտությամբ մտփախավար
 Համոզում եմ, որ օտարը մենք եմք, ու մեզ
 Տեղապարգև՝ ապրելու քախտ եմ շնորհել:
 Ո՛վ մարդկություն, ազգե՛ր, եթե
 Կոչվում եմ դուք ազնվական, ազնվատենչ,
 Պիտի ուրեմն փաստամեծ եղելությանը հավատաք,
 Որ մենք անվերջ արդարություն քառը չատենք,
 Չասենք, չկա արդարություն...
 Երբ սկիզբ է առել արդեն նոր դարություն,
 Թող մեր փակված քախտի դուռը
 Այս նորընծա դարով բացվի,
 Բարո՛վ բացվի:
 Մեր ցիրուցան ազգը դառնա միահավաք,
 Որ ունենանք մենք էլ ձեզ պես
 Ամբողջագոր հայրենիքում ապրելու քախտ,
 Որ ցամաքի մեր ցավությունն արցունքաժով,
 Որ աչքածակ շահը ընդմիջտ
 Յոթգլխանի դև չդառնա,
 Որ մերը մեր անվամբ կոչվի Արարատով,
 Որ վերջապես կամեն Աստրծո
 Դառնա հաղթող:

27.01.2008թ.

ՄԵԾ ԱՇԽԱՐՀ ՆՈՐ

Մարդիկ, մարդիկ ազգատարբեր, բազմալեզու,
 Իրենց անհագուքյամբ ախորժատենչ,
 Արարչությամբ անհանգիստ ու տարաբնույթ,
 Որ առավել բազմացնում են
 Զննագորեղ չարիք, քան բարություն
 Սլացնենով ահալործան մտքի...
 Դարձնելով նյութը նպատակի տիպար,
 Գերագույն դարձնելով ուժը չարի՝
 Ծախսում են այս հողագունդը:
 Բայց ես աչքագրադ տեսնում եմ -
 Հեռվում, անհունանոր հեռվում,
 Խանգարիչ ամեն տաժանքի դեմ
 Հաղթագոր շարժելով իր մկունդը -
 Լուսաբուխ Աստվածն ստեղծում է
 Տիեզերագարդ կյանքի
 Նորահրաշք մոլորակ-հունդ,
 Հունդ, որ պիտի ծլարձակվի մարդակերպար
 Կատարյալի բազմամատագ, բարեհմար առատությամբ...
 Զի՛ պտտվի երբեք՝ երանավառ արեգակի
 Շուրջը ոչինչ՝ մի պահ անգամ՝ մեղքի արատությամբ...
 Եվ լինելու է մարդը չարից գերծ -
 Հավիտյանս հավիտենից:
 Զի ծնվելու չարի և ոչ մի հնարանք.
 Լինելու է այն բացակա հեռու
 Նորամարդկանց բարերախտիկ սրտից:
 Ես տեսնում եմ -
 Արարչությամբ նորագարմանք, գերահզոր,
 Ոչնչություն դարձրած ամեն տեսակ գեհենություն՝
 Լուսաբուխ Աստվածն ստեղծում է
 Տիեզերագարդ կյանքի
 Մեծ աշխարհ նոր -
 Հավերժության միայն,
 Միայն՝ մարդածագմամբ կատարյալ ու եղեմային,
 Արգելելով այսօրինակ ճանապարհը մահի:

10.08.2009թ.

ԱՐԾԻՎԸ

Երբ, շողարձակ, նոր լուսարաց
 Ավետեց արփին,
 Իմ արծիվը վերադարձավ,
 Նստեց ֆարափին.
 - Դու ո՞ւր էիր, -ասացի ես,-
 Ո՞ւր էիր, արծիվ,
 Գիշեր ու գոր մայում էի
 Քո վերադարձին:
 - Ախ, ընկեր իմ, - նա հառաչեց,-
 Էրգիր գնացի.
 Ինձ Մարութա սարը կանչեց...
 Թռա՛, գնացի:
 Տեսա սարս, վրան ամպեր՝
 Ամպրոպի ծարավ...
 Ինձ որ տեսան, ամեն ամպից
 Կայծակը թռավ:
 Զդիմացան ո՛չ սար, ո՛չ ամպ,
 Ախ, իմ հետ լացին,
 Կարոտ էին նրանք անչափ
 Իմ վերադարձին:
 Բայց որոտաց զեմքի պայթյուն,
 Զարկամ որոտաց,
 Արյան ծխով լցվեց հետո
 Տիեզերքը թաց:
 Սար ու ամպեր տխուր ասին.
 «Մեր ախպեր արծիվ,
 Քեզ կգարկեն ահեղ զեմքով,
 Գնա՛, հեռացի՛ր»:
 Տեսա՛, դեռ շա՛տ են թուրքի մեջ
 Զարության դավեր,
 Ամպի շանթից էլ առա թև
 Ու սուրացի վեր:
 Վերադարձա, ոնց տեսնում ես,
 Տեսա Էդֆան քան,
 Բան չի փոխվել, թուրքը էլի
 Թուրք է ոճրաբան:
 Էլ չխոսեց ու լռեց նա
 Որքի պես անտեր.
 Նրան այդֆան խոր վշտի մեջ
 Զէի տեսել դեռ:

Սակայն նրան զվարթացերս՝
Զայն տվեց արփին.
-Շուտո՛վ, - ասաց, - լո՛ւյս կբացվի
Նոր դարձիդ նամփին,
Սև ագռավը էլ չի թառի
Քո քնում ավեր,
Դու կնախրես քո հարազատ
Սիփան սարն ի վեր...
Ու կփռվեն Մուշ ու Սասուն
Քո նախրի ներքո,
Քո քնի մեջ կբազմանան
Նոր ձագերը քո:
Շուտո՛վ, արծի՛վ, գնալո՛ւ եմք...
Պի՛նդ պահիր քեզ, պի՛նդ...
Թռավ արծիվն ու սլացավ
Արևը դեպի:

20.09.2009թ.

ՏԱՏՍ ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ

Նորից քեզ հիշել եմ,
 Տա՛տ իմ, ի՛մ ցանկալիս...
 Լուսնկա գիշեր էր,
 Դռնից գով էր գալիս:
 Ցածրիկ ցանկապատի
 Դռնակի մոտ փայտե ,
 Քեզ գրկեցի, տատ իմ,
 Տա՛մուկ, կարոտաթև:
 Տատ իմ, քեզ գրկեցի,
 Ասի. -Մնա՛ս բարով.
 Եվ դու հեկեկացիր,
 Լացիր մեր բարբառով.
 -Հորդ, - ասիր,- տղուս
 Իմ տեղս կապագես,
 Կըսես՝ ժամս, օրըս
 Անվերջ կկանչին քեզ...
 Տա՛տ, երբ որ տուն հասա -
 Համբուրեցի որդուդ,
 Ասի. «-Իմ շուրթերով՝
 Մայրդ է համբուրում...»
 Կատարեցի խոսքդ.
 Ախ, իմ հայրը, տա՛տ իմ,
 Ծերուն որդիդ լացեց:
 Ու ես էլ լաց եղա,
 Ախ, լալիս էր հայրս,
 Որպես խեղճ երեխա:
 Հարցնում էր աչքաթաց.
 «Ո՞նց էր, ո՞նց էր տատը.
 Ախ, ես ի՛նչ որդի եմ,
 Ախ, ես շա՛տ եմ վատը:
 Գնալու տեսնելու
 Հնարանք չեմ գտնում,
 Ու տարիներն էսպես
 Լուսանում եմ, մթնում»:
 Խաբեցի հորս, տա՛տ,
 Ասացի, որ լավ ես,
 Չասացի՝ տանջում է
 Քեզ ծերության ցավը...
 ... Ռոստովամերձ Չալթր
 Անիախոս գյուղից

Լուր եկավ, տա՛տ, որ դու
 Փոխել ես ինչ ուղին,
 Գնացել է արդեն
 Հոգիդ հեռո՛ւ, երկի՛նք...
 Որ ոչ մի դեղ չօգնեց
 Քո սրտախոր վերքին
 ... Ինքնաթիռով, տա՛տ իմ,
 Թռանք, հասանք Զալբր...
 Ցամաք պառկած էիր
 Դագաղի մեջ անշուք:
 Քնած էիր, տա՛տ իմ,
 Բայց աչքդ էր արթուն...
 Մի աչքդ ճամփի էր,
 Մի աչքդ չէր փակվում.
 Աչքդ տեսավ հորս,
 Աչքդ հետո փակվեց.
 Ու լաց եղավ հայրս,
 Քո դագաղին հակվեց...
 Ապրում էիմք, տա՛տ իմ,
 Հայրենիքում թեկուզ,
 Սակայն անսահման էր
 Ցավ-կարոտը հոգու:
 Տատ իմ, դու Անիից
 Դարեր առաջ գաղթած.
 Սակայն ապրել էիր
 Քո հայությամբ հաղթած:
 Մի՛շտ հայերեն հնչեց
 Անունդ վարդանուշ...
 Դու իմ կարոտ անհուն,
 Դու սրբազան իմ հուշ:

28.09.2009թ.

ՓԱՓԱԳ

Հայրենիքից հեռու եմ, ա՛խ...
 Իմ տենչավառ օրը երբ գա,
 Որ Արարատ սարը կանչի,
 Որ հայրենիք տանի համփան՝
 Կղառմամ նորեն պարտիզպան:
 Որպես համառ չարին ընդդեմ՝
 Ես կտնկեմ այգիս եդեմ:
 Ու կկանչեմ. -Եկե՛ք, հավե՛ր,
 Մեջն իմ այգու,
 Երգե՛ք անուշ սերն ու բարին,
 Բույն դրեմ իմ ամեն ծառին.
 Թող ձեր բնում ամեն մի ձագ
 Դառնա հախրող արևածագ,
 Ախ, եթե իմ բախտը բանի՝
 Ունենամ կյանք պարտիզպանի -
 Ես կհատեմ քար ու կապան,
 Կբանամ լույս ջրի համփան
 Ու կկանչեմ. -Ջրե՛ր ջան, դո՛ւք
 Մտեմ այգին իմ նորատունկ...
 Որ տա այգիս շիմշատ շվեր.
 Դալարաթև բարձրանա վեր:
 Կկանչեմ. -Ա՛յ հովե՛ր, եկե՛ք,
 Ծառերին իմ փարվեմ, երգեմ,
 Թռչուններին հետ համերգեմ,
 Ջեր խառ ձայնով չարիքն հերքեմ,
 Թող արթնացնի զով ձայնը ձեր
 Գարնան ծաղկունք -
 Դառնա այգիս երանագուգ...
 Եկե՛ք, հովեր, երգե՛ք, հովե՛ր,
 Որ հետո էլ ամառը գա,
 Որ արևի ծիծղուն պարով
 Լցվի այգիս բույր ու բարով...
 Եկե՛ք, հովե՛ր, որ հետո էլ
 Աշունը գա,
 Որ արևը այս անգամ նոր
 Վառճով ցնծա,
 Որպես արբշիռ գունդուփյուն
 Լցվի բույր մրգերի մեջ...
 Որ խաղողի ողկույզները
 Մարգարտան, ցոլֆաշլաց,

Կույս գեղուհու պարաշարժում
 Ոտիկներով մոկվեմ ու
 Հյուքահոսով քախտավորվի ամեն հնձուն:
 Հետո ասեմ,
 Վաստակաբեռ ասե՛մ, ասե՛մ.
 -Գնա՛, հովիկ, ամուշ հովիկ,
 Հիմա էլ թող
 Զյունի աստղոտ փաթիլը գա,
 Հանգստանա ձեռքն անհանգիստ՝
 Այգի ու քար արարողի,
 Հանգստանա մինչև գարուն
 Առատընծա վարարքն հողի:
 Որ հովիկ ջան, դո՛ւ էլ, դո՛ւ էլ հանգստանա...
 Հայրենիքից հեռու եմ, ախ...
 Իմ տենչավառ օրը երբ գա,
 Որ Արարատ սարը կանչի,
 Որ հայրենիք տանի մամփան՝
 Կղառմամ մորեն պարտիզպան:

22.10.2009թ.

ԽՐԱՏ ԶԷ, ՊԱՀԱՆՁ Է

Իմ ցավը՝ դուրս,
 Իմ ցավը՝ ներս...
 Ինչքան պիտի ես համբերեմ,
 Որ մեզ էլ տան
 Արդարություն լուսավորիչ,
 Ինչքան պիտի Աստծո օրի
 Չարչարանքները ես ներեմ,
 Ինչքան պիտի ես համբերեմ...
 Վերից Հիսուս ներքև քերեմ,
 Սփռեմ լույս հոգեմաշ,
 Բայց ժպտալով համոզեմ, որ
 Թե նվազած, թե փչեմ, փչե՛
 Հա՛յ եմք, հա՛յ եմք
 Եվ շողարշավ՝ ունենք փրկիչ...
 Ունեն՛մք, ունեն՛մք -
 Հայկազուն եմք,
 Տաճար երկինք պահող սյուն եմք,
 Նվիրյալը վերին գահի,
 Մահ քերողը ժանգ ագահի:
 Ասածս միշտ, միշտ է ու միշտ,
 Բայց մի՛շտ, բայց մի՛շտ
 Հենց մենք եմք մեզ
 Համախ, մակ, տալիս մեծ վիշտ:
 Հենց նեղն ընկնեմք, դառնանք սոված՝
 Մենք մեր հողն ու ֆարը թողած՝
 Հեռանում եմք օտար ափեր...
 Եվ ամոթ չէ՞ր, որ մեզ, ախ, մեզ
 Կուշտ ուտելը պիտի խաբեր:
 Եվ, ա՛խ, ավա՛ղ, ամոթ չէ՞ր, որ
 Դռնաբաց, նոր այս դարի մեջ,
 Տուն լինին, թեկուզ, թեկուզ կարիքավոր...
 Եվ լուսավոր տուն հիմնեին
 Հարուստ, բայց մեզ արհամարհող
 Օտարի մեջ:
 Պետք էր, շա՛տ պետք
 Այս մեզ հասած նոր դարը մեզ:
 Դժվարության մենք սովորած,
 Չարքաշ եղած, եղած սոված,
 Տեսած ցավը ամենամեծ,
 Տեսած եղեռն
 ... Ոչ թե տեսել, հեղել էինք
 Ծովատարած արյան հեղեղ:
 Ինչքան էլ որ լինեք կարիք,

Պիտի կպչեիմք մեր քարին,
 Նվիրվեիմք մեր պայքարին,
 Աստվածաբար մեր հողին սուրբ -
 Կլինեիմք առավել մենք
 Խաղաղատենչ մեր բանակի
 Փրկիչ ձեռքը միշտ վեր պահող -
 Փրկիչ ձեռքում՝ գործնդեղ սուր:
 Ախր, գիտեմ, տեսնում եմ, չէ,
 Որ արնախում, որ վայրենիք
 Մեզնից խել են Հայրենիք...
 Գիտե՛մ, գիտե՛մ, որ աչքերը նրանց
 Երբեք չի կշտանում...
 Կորցրածի համար եթե
 Մենք ողորմ ենք ու վշտանում,
 Բայց թե նրանք, տեսնում եմ, չէ,
 Չարքասովոր, ստավարպետ ո՛նց են կպել
 Մեր արմատին ամենահին -
 Արյամբ փրկած Արցախին մեր, ամենամեր:
 Եվ ամեն ինչ անում են, որ
 Ջավթեն, գավթեն, այդ էլ զավթեն:
 Ուժը նրանց՝ զագրասուտն է,
 Մեկ էլ նավթը:
 Դրանով են համառ շահում
 Պետություններ շահատեսակ...
 Այս ամենը տեսել էիմք, նորից տեսանք:
 Բա որ տեսանք,
 Բա էլ ո՞ւր եմ այս մի պուճուր
 Հայրենիքն էլ, մի կերպ փրկած,
 Թողնում, դառնում հեռագնաց...
 Ինչ է՝ այնտեղ ապրուստ կա, հաց:
 Հանուն փորի -
 Այս մի պուճուր հայրենիքն էլ
 Թե դատարկվի... թե՛, թե՛, թե՛, թե՛...
 Չե՞մ հասկանում, որ ակնապիշ
 Այդ է ուզում, թուրքն էլ հենց այդ,
 Որ այդ մի քիչ,
 Մի բուռ կոչված Հայաստանում
 Էլ գոյության չարժանանա
 Եվ ոչ մի հայ:
 Որ ազատվի իր դահճանո
 Արարքների համար բազում -
 Հայությունից՝ դատ, դատաստան պահանջելուց
 Եվ, վերջապես, էլ այլևս,
 Գործած բոլոր չարիքները
 Կոծկել, ծածկելուն անկարող՝ նահանջելուց...

Գիտե՛մ, գիտե՛մ, այդ ամենը
 Դուք ինձանից հասկանում եք
 Առավել լավ...
 Թե որ այդպես հասկանում եք,
 Երբ հայ եք ու՝
 Հայի անուն, ազգանուն եք,
 Էլ ինչո՞ւ չեք կաշում դուք ձեր
 Մի կերպ փրկած հող ու ֆարին...
 Գիտեմ, գիտեմ, որ երբևէ չի՝ ունենա
 Հայրենիք մա,
 Ով սուրբ անվան համար մրա՝
 Զպայքարի...
 Գիտեմ, գիտեմ, խռովելու
 Պատճառները շա՛տ են ու շատ,
 Բայց պատճառներն
 Ինչքան էլ որ լինեն դաժան -
 Պիտի անշուշտ մե՛նք դիմանանք...
 Գիտեմ, գիտեմ, սակայն անվերջ
 Այս ամենը իմանալով,
 Պետք է՝ առավել դիմանանք,
 Փորձությունն այս պիտի կոչենք
 Մենք՝ Աստուծո...
 Ու դիմանանք:
 Մենք մեր ձեռքով, մենք մեր եղած
 Հայրենիքն էլ
 Զդարձնենք ռադիկալ կեր,
 Ցանկությունը մրա խենեշ
 Զդարձնենք առավել գեր:
 Դե ուրեմն ցանկությունն իմ
 Ու ասածը՝
 Որքա՛ն, որքա՛ն էլ ձեզ ծանոթ,
 Որքա՛ն, որքա՛ն էլ լինի մառ,
 Ամեն ինչը իմանալով
 Նորի՛ց, մորի՛ց մենք իմանանք -
 Մեզ բուժողը, մեր փրկիչը -
 Համառ կամքով մաքառելը -
 Սիրո ուժով
 Դիմանալն ու համբերանքն է...
 Անկարելի ու առանց մար՝
 Ոչինչ չկա...
 Կա՛ փրկություն, կա՛ անպատճառ:

23.10.2009թ.

ԱՅՍ Է ԴԵՌ...

Օ՛, այդքան ողբ, այդքան՝ աղետ, որ հորդեց
 Մեր վերքերի հեղեղահոս արյունով.
 Ողջ աշխարհի եղած ցավերը մեկտեղ -
 Մեր ցավերի դեմ եղան չնչին, չնչին, աննշմար...
 Եվ հիմա էլ՝ դեռ վիշապը չի կշտացել,
 Դեռ համառ,
 Մեր մնացած, փրկված, մի բուռ կյանքի դեմ՝
 Ախորժախն մորից, մորի՛ց խենեշ տենչն է ցուցանում...
 Եվ գահերը մորից, մորի՛ց աշխարհատեր բնույթներով,
 Իբրև, իբրև կարեկցությամբ փափկաձայն,
 Համոզում են վիշապին այդ՝ հաշտություն,
 Նվիրելով մոր տեսակի դիվանագետ հաղթություն.
 Շահը որ կա, ոչ մի հզոր երկիր սակայն դահմությանը
 Արդարության իրավ ուժով սասանող փորձ չի անում:
 Նոր դար է, բայց չի՛ մորանում, դեր չունի
 Ոչ մի տեսակ, ոչ մի արդար բարի ուժ:
 Ահա՛, ահա՛ ա՛յս է պատճառն իրական,
 Որ դարձրել է անխաթար՝ չարի ոխը
 Ահաբեկող, անհամագիստ ու հողմախուժ:

25.11.2009թ.

ԼՔԵԼՆ ՀԱՆՑԱՆՔ Է

Ճիշտ է՝ հայրենիքն ամեն տեսակի
 Բաղդություններից բաղդ է անշուշտ
 Եվ երկնավայել ամեն տեսակի
 Բարձրություններից բարձր է անշուշտ,
 Բայց հայրենիքը նրա համար չէ,
 Որ վայելես ու հետո դժվարին
 Պահին հեշտությամբ լքես, չամաչես...
 Վիճակը դարձնես վիճակ թշվառի:
 Նրա համար է հայրենիքը միշտ,
 Որ նրա համար մաքառես սրով,
 Որ նրա համար կրես ամեն վիշտ
 Եվ փրկես նրան քաջագոր սիրով:
 Ձեմ ուզում այն խն օրերը հիշել,
 Հայաստանդի սարսափն այն ահեղ...
 Արևն էլ էր որք, ցավի սև գիշեր,
 Սև, չյուսացող, սև, արյունահեղ:

Ախ, այն ժամանակ, Բչերս փրկված,
 Երբ մի կերպ հասանք ավերը օտար,
 Մեր սրտում մահի ճանկերը պրկված,
 Ախ, հազիվ էիմք սարսափախաթար
 Քայլ անում մի կերպ, Տեր կանչում հազիվ
 Ու խնդրում հազիվ, որ մեկը գթար,
 Որ փրկեր, փրկեր այդ սև օրհասից:
 Հասկանալի է, վիճակն էր այդպես...
 Մեր հայրենիքը մենք չէինք լինել,
 Հալածանքն էր մեզ նետել խորթ ավեր,
 Եղեռնագեղեցի խնդրամբ լլկել:
 Ախ, այն ժամանակ, ախ, ուրիշ էր, ախ,
 Մի բուռ հայրենիք չունեինք գոնե,
 Զարդից՝ մազապուրծ, մի կերպ, փախեփախ,
 Գաղթի խարխափի մեջ էինք կորել:
 Լավ է, աշխարհում ամեն ազգ թուրք չէր,
 Լավ է, կար, որ կար ուրիշ ազգ նաև,
 Ամեն ազգ, լավ է, որ խղմից գուրկ չէր,
 Խիղճը աչք ուներ՝ մեզ բարի նայեց:
 Փրկեցին մարդիկ, տուն ու տեղ եղանք,
 Բայց հայրենիքը, կորցրածը բայց,
 Կարոտի ամպով սև անձրև տեղաց.
 Մերը եղան միշտ թե՛ ցավ և թե՛ լաց:
 Փառք Աստուծո, հիմա ունենք հայրենիք.
 Ինչքան էլ փոքր՝ տերն ենք մեր գլխի.
 Հին ռիսկ ինչքան ռոման վայրենիք,
 Ինչքան էլ կոծկեն իրենց մեղքը խիտ,
 Ձեն կարող սակայն եղածը ժխտել -
 Եղեռնը ժխտել չեն կարող, օ՛, չէ՛...
 Հշմարտանվեր լույս կտա քախտը.
 Մեկ է, կծաղկի փրկավառքը ջերմ -
 Փա՛ռք, փա՛ռք Աստուծո՛ հայրենիք ունենք.
 Լինելն հանցանք է՝ դրդված կարիքից.
 Գոռություն կտանք թշնամուն մեր նենգ,
 Անող կդարձնենք ուժը չարիքի,
 Նա մեր Արցախն է կամենում գավթել,
 Եվ գրպարտությամբ, վարժությամբ ետին,
 Ամեն հնարքով տարածում է, թե
 Արցախը իրենց երկիրն է էթնիկ,
 Եվ դրա համար, դեռևս փոքր
 Հայրենիքը մեր լճոց ամեն հայ
 Թող նայի հոգու ամենախորքը -

Կտեսնի, որ իր արարմունքը այդ
 Դավաճանություն կարող է կոչվել,
 Կարող է կոչվել հեշտ միանգամայն...
 Իրավունք չունի ոչ մի հայ չվել,
 Երկիրն իր, տունն իր հայրենանվեր
 Լճոդ ամեն հայ
 Թող մտածի, որ զինվոր է ինքը,
 Ազգի խտացում, մտածում ազգի,
 Ինչպես ալիքվող ցորենի արտում
 Կարևորությունն ամեն մի հասկի:
 Հանուն զեխություն, երկիր լինելով,
 Թշնամու առաջ նահանջում ենք մենք,
 Ավելացնում ենք տենչանքը գերող
 Եվ նրա միակ նպատակը նենգ:
 Հայրենիքն ազգով պիտի խտանա,
 Խտացումն ուժն է գերագույն զենքի,
 Որ գալիքներով անվերջ ընթանա,
 Ունենա ճամփա և տիեզերքի:
 Քուն, թե արթմնի իմացեմ անվերջ,
 Ձեր տան ճամփան է փրկության ճամփան...
 Սերն է փարատում ամեն տեսակ վեճ,
 Բացում տենչանքի ամեն դուռը փակ:
 Ամեն թիզ հողդ վարիք մատներով,
 Քո մի թիզ հողն էլ դու դարձրու հաց,
 Թեկուզ քրտինքիդ լրիվ հատնելով՝
 Քամիր քարի էլ քարիքը պահած:
 Թե հայրենիքը քաղցր է և անուշ
 Բայց մի՛ դառնացրեմ դառնալով հեռու,
 Նրան մի՛ դարձրեմ արցունքոտված հուշ,
 Մի՛ արդարացրեմ՝ երգելով «Կռունկ»:
 Հեռվից սիրելը սիրել է թեև,
 Բայց թշնամուդ ես մոտեցնում երկրիդ,
 Թշնամուդ, որ միշտ զավթածի տեր է,
 Որ հարագատն է դահճության սրի:
 Դուք ձեզ միշտ տեսեմ մոր արցունքի մեջ,
 Մոր արցունքի մեջ ձեզ տո՛ւն, տո՛ւն կանչող,
 Թե լավ է օտարն իր վարմունքի մեջ,
 Բայց մոր համբույրն է կյանքությունը ճոխ:
 Ինչ պատճառով որ հեռանում եմ դուք՝
 Բոլորն էլ գիտեն, ասեմ, թե չասեմ...
 Արհամարհվածի ցավն է ձեզ ուտում,
 Հայրենիքում ձեզ զգում եմ նսեմ:

Խաբում եմ, խաբում ու շատ եմ խաբում,
 Կաշառքը արդեն չի համաչում չափ,
 Անգործությունը սևակնած ամպում,
 Պայթում է ձեր մեջ՝ ձեզ դարձնելով չար:
 Նրանց պատճառով, ոչ թե պետք է, որ
 Գործազրկությամբ հայրենիք լինի,
 Այլ նորից դառնալ մաքառող զինվոր,
 Կովել դրանց դեմ, դառնալով արգելի:
 Ինչ էլ որ լինի, բայց չէ՞ որ գնալն
 Առավել ծանր է, առավել դժվար,
 Որ գործ դարձնելով ամեն մի հմար,
 Դառնում եմ, մեկ է, անպատիվ թշվառ:
 Դժվար է, ճիշտ է, սակայն ինչն է հեշտ -
 Երբ որ ուզում ես ունենալ երկիր -
 Պիտի նոր, միշտ նոր մաքառում մաշես...
 Ուժ պիտի դառնաս սրտիդ ու ձեռքիդ:
 Պարզ է, մեր մեջ էլ թշնամի ունենմ.
 Ահեղ թշնամի, անունը՝ կարիք,
 Գիտեմ, որ այդ չար, տանջող անունը
 Ձեր ուշքն ու միտքը պիտի խանգարի,
 Պիտի գամի ձեր հայացքը հեռվին,
 Հեռուն պիտի ձեզ կանչի մշտազբաղ,
 Դու՛ք արդեն որպես թափառող դերվիշ -
 Երազանքներով պիտի փնտրեք բախտ:
 Բայց չէ՞ որ, չէ՞ որ եղեոն տեսանք մենք,
 Մենք, փրկվածներս՝ մեկը հազարից...
 Մենք հերոսավառ կյանքի արյամբ մեր
 Երեկ փրկեցիմք Արցախն ազարից:
 Մի՞թե փրկեցիմք, որ կորցնեմք նորից...
 Մի կտոր հաց է, կուտենմ, բայց երբե՛ք
 Ձի՛ կարող մատնել մեզ կորցրած օրի
 Սատանաբարո չարիքն անհամբեր:
 Ինչ որ կանք հիմա, հիմա ինչ որ կանք,
 Հայրենիքից դուրս թե հայրենիքում,
 Պիտի ամեն կերպ, միայն պատվակամ
 Պայքարենք ի սեր հայրենյաց ոգու:
 Կան բարեկամներ, բայց հին թշնամիք -
 Թշնամություն եմ առավել ախորժ,
 Ամեն պահի մեջ և ամեն ժամի:
 Կամենում եմ մեզ ծվատել վախով...
 Բազմացմամբ մոլի՝ կամենում եմ իիստ
 Հունաստանից մինչ Ձիմաստան տիրել,

Ուզում եմ դառնալ առավելս խիտ,
 Դառնալ եմ ուզում աշխարհատերեր...
 Դառնալ եմ ուզում, քանզի բազմացան,
 Բազմացան հենց մեր կյանքը խմելով,
 Եվ առավելս մոլի ռազմացան -
 Բյուզանդիայով՝ կյանքն իրենց խխելով:
 Ջավթած մեր երկիրն Արարատով մեկ
 Արցախ եմ տենչում քաշխել ազարին,
 Դնելով միշտ մեզ վիճակի մեջ եղկ -
 Շարժվում եմ իրենց վարժով մեսարի,
 Ահաբեկում եմ, անում ինչ ուզեմ,
 Շահել եմ շահով, շահել ամեն ինչ,
 Կամեցածներին մեմգությամբ հասել,
 Դարձել յաթաղան ու գլխատել խիղն:
 Այնպես ուզում եմ ամենայն ռիտով,
 Խնի շարժումով ամենատեղ
 Սիամանթոյի մման զայրախոս -
 Եվ արդարության ճակատին թֆել...
 Սակայն չարիքը հաշվում է ուշիմ,
 Թե քանի հայ է տուն ու տեղ լիում...
 Դաժան՝ ուզում է արհավիրք խուժի,
 Որ հայ չմնա իր հայրենիքում,
 Որ ամբողջանա մպատակն իրենց,
 Որ տիրեն մեր այս երկիրն էլ մի բուռ,
 Որ պատճառ բռնեն, որ ասեն՝ հայն է
 Լքելով դարձրել երկիրն իր թափուր:
 Հասկացե՛ք, հայե՛ր, ինձ լա՛վ հասկացե՛ք,
 Ձի՛ փրկի սփյուռքն անհայ Հայաստան,
 Դու՛ք հայրենիքում անե՛ք, ազգացե՛ք,
 Մի՛շտ բռնեցե՛վելն է մեր ուժը հաստատ:
 Գետով սնվողն է դառնում լեցուն ծով,
 Ավա՛ղ, կորչում է ծովը գետ սնող...
 Դու՛ք մի խաթարե՛ք օրենքը Աստըծո -
 Նրա նվիրած հայրենիքն է որ
 Ձեր ազգանունն է և, պարզ է՝ ծնող:
 Նրա համար է հայրենիքը միշտ,
 Որ Դավթակորով մաքառես սրով.
 Որ նրա համար կրես ամեն վիշտ
 Եվ փրկես նրան քաջագոր սիրով:

7.02.2010թ.

ԹԵ ԻՆՉՈՒ ԵՄ ԵՍ ԹԱԳԱՎՈՐ

Ես իհարկե թագավոր եմ...
 Նրա համար, որ պահապումն եմ իմ երկիր տան:
 Հրամաններն իմ կարևոր -
 ՏենչանՖախոս տարածում են
 Միայն ու միայն արև օր:
 Ես իհարկե, որ թագավոր եմ:
 Թագավոր կնքել են ինձ...
 Ճիշտ են արել, քանզի շատ եմ ես հարկավոր -
 Այգագորք և աստղագորք ունենալու համար.
 Ճիշտ է, իմ գործերը հարձակվում են ու գրավում,
 Սակայն փրկում են տարածքներ խավարի տիրությունից.
 Ազատում են մեսարության դրությունից:
 Ազատագրությամբ իմ գործերի՝
 Դրախտագետներ են հորդում հիմա
 Դեպի այդ տարածքները խավարախոր...
 Արեգակների վրա ես իմ՝
 Այլում եմ բոլոր հրովարտականները խորթ,
 Որոնք եղել են գեհեներության
 Սկիզբն ու կոչումը դաժնակացնի...
 Իմ գործերով աստղատարած, արեգմածին,
 Կատարում եմ նպատակը Աստուծո:
 Իմաստությունն արևների,
 Որ համարվում են լուսածով,
 Օգտագործում եմ անսահման ու
 Երջանկավառ գալիֆության ճշմարտությամբ:
 Ամե՛ն, ամե՛ն արդարագոր,
 Հաղթանակող մենամարտությամբ
 Վերացնում եմ չարիքները անցյալամիտ...
 Ամենուրեք լույսն եմ, լո՛ւյսը ես դարձնում միտմ:
 Ահա թե ինչու եմ անչափ ես հարկավոր,
 Ահա թե ինչու եմ ես թագավոր:

28.02.2010թ.

**ԻՄ ՆԱԽԻՋԵՎԱՆԻ ՀԱՐՏԱՐԱԽԱՁ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՂԵՌՆԱԳՈՐԾՆԵՐԻՆ**

Ո՛վ մենգամիտներ, չհամեմատվող ձեր վայրիությանը
 Դուք ջարդուփշուր անելով այդպես
 Քարեղեն, սակայն Աստծո հետ խոսող
 Այդքա՛ն պատմություն,
 Այդքա՛ն ոգեղեն կերտված հրաշքներ -
 Ձեր եղեռնախոս վկայությունն եմ
 Ամբողջ աշխարհին ցուցանում առատ:
 Ցուցանում, որ դուք ոչ թե ժողովուրդ,
 Այլ մեծ արատ եմ ամբողջ աշխարհում,
 Որ կոտորեցիք ազգս, հիմա էլ
 Նրա վերատուր արարչությունն եմ
 Գլխատում ազատ, որ, այո՛, այո՛, մարդ հասկացության
 Չպատկերացվող դիվախությունքամբ
 Եոք եմ հեղեղված, չլսվա՛ծ արատ:
 Չարություն շատ էր տեսել աշխարհը,
 Ոչ մեկը սակայն այդքան չէր եղել
 Դժոխադաժան վարժությամբ պարարտ:
 Ոչ թե հայություն,
 Ամբողջ աշխարհի ազնիվ մարդկության
 Պատմությունն եմ դուք ռիսեռանդ փշրում
 Եվ մենգ գոհությամբ ցույց եմ տալիս, թե
 Չարությունը մութ, ձեզ համար անձամբ,
 Ինչքա՛ն կարևոր, մեծ կշիռ ունի...
 Փշրում եմ, փշրում...
 Եվ արդեն, ձեր չարք անունի կոչմամբ,
 Գեհեռությունն եմ քրքիջով կշռում:
 Այնքա՛ն եմ տգետ, որ կարծում եմ դուք,
 Թե ձեր փշրելով
 Ձնջում եմ հետքը, արմատը հայոց...
 Մի պահ շուտ եկեք և
 Արարատին մայեք ձեզ մայող.
 Այդ հայասարից ոչ թե դուք, նայն է
 Կյանքաշուք իջել
 Ասում եմ, սակայն ես շատ լավ գիտեմ,
 Որ դուք չգիտեք բառը «ամաչել».
 «Ամաչել» բառը, ո՛չ, ձեզ համար չէ...
 Ինչ որ արել եմ, արել եմ միայն գազանարարո...
 Դիտեմ, քայլել եմ ու պիտի քայլեմ
 Նույն մանապարհով,

Գանգի դուր ունեմ եղբայր ավագ, որ
 Տասնապատիկ է զագիր առավել,
 Որ տենչանքները նրա մարդակույ
 Տևական են միշտ և չեն պառավել:
 Եվ դուր նրանից առել, առնում եմ
 Պահապան դասեր:
 Ինչ նա է անում՝ հետևում եմ դուր
 Անբաժան ու սերտ...
 Որպես նույնություն, երեկվա ուղուր, այսօրվա ագեր:
 Բայց դատաստան կա, Աստծո դատաստան,
 Եվ սահման ունի ամեն համբերանք...
 Աստված չի թողնի,
 Որ դուր մեզ միշտ տամ
 Այդքա՛ն, այդքա՛ն վերք...
 Իմացեմ, որ դուր
 Առավել դաժան պիտի փշրվեմ:

24.03.2010թ.

ՓՐԿԱԶՈՐ ԿՅԱՆՔՈՒԹՅԱՄԲ

Իմ այգում արդեն կան ծերացած ծառեր...
 Արմատախիլ անել չեմ փորձում:
 Շտապել, կարծում եմ,
 Պետք չէ այդ գործում:
 Երբ կա վերատուր հնարանք ու խելք,
 Եղել է ու կա կյանքապարզել ելք:
 Ծառերիս բնաշուրջ թևերը առողջ՝
 Քիչ վերից հատում եմ,
 Որ ծառն ազատվի կնոռածեր ճյուղերից...
 Ես այդ անում եմ խղճով անաղարտ,
 Հատում եմ, որ ծառին
 Պարզենմ նոր սաղարթ,
 Որ դառնա ծառը նորահյուղ ջահել:
 Սակայն չկարծեմ, թե
 Ծեր ճյուղն հատում եմ հեշտ...
 Ամեն ծառ, յուրովի,
 Հուշ է իմ մեջ պահել,
 Ամեն ծառ, կենաց ճգնումով ազատ,
 Եղել է՝ մախ գարնան թուլչանք ծաղկազարդ,
 Հավիություն երգատեղ-

Ու հետո եղել է այն
 Արևի տեսքը, վառքը ամփոփող՝
 Բույր ու համի բերք:
 Իսկ հիմա, վերևի նյութությամբ խնկած,
 Ծեր է շատ, քախծաքեռ
 Եվ անգոր է, անուժ՝
 Պարզելի բերք անուշ:
 Բայց Աստվածն ամենուր
 Ուշադիր է անչափ...
 Կյանքաստեղծ գաղտնիքով
 Վանում է մահը չար:
 Ծառերի բնաշուրջ՝
 Իմ թողած ու առողջ թևերի
 Կեղևների տակ կան բողբոջներ խոր քնած:
 Զարմանք է հիրավի Տեր Աստըծո
 Այդ հրաշքն էլ երկնած...
 Տարիներ, տարիներ՝
 Կեղևի տակ ծառի սպասել են անտես...
 Որ վտանգը մահվան
 Մոտենա ծեր ծառին՝
 Բողբոջներն արթնանան ու արդեն
 Բնաշուրջ թևերից իմ թողած,
 Փրկագոր կյանքությամբ,
 Ընձյուղվեն, դառնան շիվ...
 Իմանալով ես լավ
 Պարզել Աստըծո փրկարար այդ ուժի-
 Մի նոր կյանք եմ տալիս բերքընծա:
 Բայց ես էլ, ախ, արդեն
 Բավական ծերացա...
 Եվ հիմա, իմ մեջ լուռ, հույսեր եմ հավաքում...
 Ու խնդրում Աստըծուց-
 Դեռ ինձ կյանք տա այնքան,
 Որ նստեմ գոհությամբ՝ թեկուզ քիչ...
 Իմ ջանքով՝ ջահել կյանք պարզեցած
 Ծառերիս շվափում:

1.04.2010թ.

Ժայռապատկերներ... երևի թե
 Մի հիսուն հազար տարի առաջվա:
 Հիսուն հազար տարին ի՞նչ է...
 Մի՞թե մարդկային բանականությունը
 Այդքան ուշ է սկսվել:

Ես մայում եմ վեր...
 Գլխավերևումս թևաքախում է
 Մի շիկավուն քաղե,
 Նա ասում է ինձ.
 -«Դու միշտ ես,
 Հիսուն հազար տարին ի՞նչ է,
 Ես մի օրում անցնում եմ մախրելով»...
 Ասում է քաղեն
 Ու անէանում որպես
 Կայծակի ցոլ:

Քարապատկերները, խումբ-խումբ հավաքված,
 Ժամանակ արածող
 Հոտի են մման:
 Նրանց շուրջ բոլորը դրախտ է,
 Ծաղկունքի ծով:

ՇԱՏ ԵՄ ՈՒՋՈՒՄ

11.04.2010թ.

Հայաստան, այնպիսի Հայաստան
 Ինչպես երեկ էիր, ինչպես այսօր -
 Վաղը չես լինի...
 Դու այնքան արագ ես փոխվում,
 Սակայն ուզում եմ, որ դու քո փոխվելով՝
 Դեպի հրաշքը, դեպի փրկությունը գնաս.
 Դու քո գնալով, ախ, ուզում եմ,
 Շա՛տ եմ ուզում, որ ապրես
 Միայն և միայն այդ հնարանով...
 Շա՛տ եմ ուզում,
 Որ ինչքան էլ դառնամ անցյալ,
 ... Դառնամ հող -
 Իմ մեջ հունդի պես ծլի ու ծաղկի
 Ներկան ու ապագան քո:

16.04.2010թ.

Summary

LUDVIG DURIAN - LUSEGHEN KRISTOSTURIAN

SIRANUSH KRISTOSTURIAN

Ludvig Durian (Luseghen Kristosturian) (1933-2010) is an Armenian poet and writer. He was born in the village of Chalder, in the province of Rostov in Russia, which was considered the shelter of the exiled population of Western Armenia's most beautiful city of the "1001 churches"- ANI.

In 1934 he moved with his family to Armenia and settled in the small village of Shahab (currently Mayakovsky) in the region of Kotayk. His sad childhood was marked by the early death of his mother, the marriage of his father and the loss of the sight of one of his eyes. The child was urged to live away from the family with an aunt, in Yerevan.

Regardless the sufferings he had gone through, the most remarkable in his writings was the endless love he always carried in his heart and his soul: love for his Motherland, love for Mother Nature, love for his family and for everything he did. Over 35 collections of poems, many songs lyrics in collaboration with famous composers; his autobiography "This much of my life" which was published after his death crowned his legacy. A considerable number of poems remain unpublished of which a beautiful bunch is offered to your attention.